

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.985.7

Шаповалова Катерина Романівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шаповалова Екатерина Романовна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Shapovalova Kateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Кутєпов Максим Юрійович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого;

науковий співробітник відділу дослідження проблем

кримінального та кримінально-виконавчого права

Науково-дослідний інститут вивчення проблем

злочинності імені академіка В.В. Сташиса

Національної академії правових наук України

**ЩОДО ДОСВІДУ США У СФЕРІ ВИПРАВЛЕННЯ ТА
РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ І МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО
ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ
ПРО ОПЫТ США В СФЕРЕ ИСПРАВЛЕНИЯ И
РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ И ВОЗМОЖНОСТЬ ЕГО
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ**

ABOUT US' EXPERIENCE IN THE SPHERE OF CORRECTION AND RE-SOCIALIZATION OF PRISONERS AND THE POSSIBILITY OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Анотація. В статті досліджено питання становлення й гуманізації покарання в США, підкреслена ефективність існуючої в країні державної політики у сфері виправлення й ресоціалізації засуджених. Кінцева поведінка правопорушника після відбуття покарання має не становити більше загрози для охоронюваних законом прав, свобод та інтересів. Політика виконання покарань, в тому числі й щодо виправлення й ресоціалізації засуджених, в Україні перебуває на етапі реформування та переосмислення, тому з метою підвищення якості та ефективності виправлення й ресоціалізації засуджених, необхідно впроваджувати визнані у високорозвиненому світі відповідні вимоги і стандарти, оскільки, наприклад, рецидивна злочинність в Україні значно більша, аніж в більш розвинутих країнах. Автором проаналізовано статистику рецидивної злочинності в органічному зв'язку з виправленням й ресоціалізацією. У США діє більш гнучка та розвинена система заходів заохочення до засуджених, в тому числі до довічного позбавлення волі, що не може не стимулювати слухняній поведінці осіб. Визначено необхідність підвищувати якість освіти та збільшення можливостей колишніх злочинців працевлаштуватись після закінчення відбуття покарання. Здобуття освіти засудженими є одним із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. На прикладі США проаналізована доцільність таких програм ресоціалізації, як психологічні послуги, освіта, шкільні та університетські програми, професійна підготовка, участь у релігійних групах, участь у промисловому виробництві і сільськогосподарських роботах. Наведено

прикладі пенітенціарних освітніх програм в США й недоліки вітчизняної системи. Окрему увагу приділено службі пробації в США та електронному моніторингу. Звернуто увагу на виправлення й ресоціалізацію неповнолітніх осіб. Підкреслено важливість такого чинника соціальної роботи зі засудженими, як підтримка сімейних та особистих зв'язків. Підведено підсумок можливості застосування позитивного досвіду США в Україні.

Ключові слова: виправлення та ресоціалізація засуджених, права засуджених, зарубіжний досвід виправлення засуджених.

Анотація. В статті досліджені питання становлення і гуманізації покарання в США, підкреслена ефективність існуючої в країні державної політики в сфері виправлення і ресоціалізації засуджених. Кінцеве поведіння правопорушника після відбуття покарання ставить перед собою мету - не становити більше загрози для охороняємих законом прав, свобод і інтересів. Політика виконання покарань, в тому числі і по виправленню і ресоціалізації засуджених, в Україні знаходиться на етапі реформування і переосмислення, тому в цілях підвищення якості і ефективності виправлення і ресоціалізації засуджених, необхідно впровадити визнані в високорозвинутому світі відповідні вимоги і стандарти, оскільки, наприклад, рецидивна злочинність в Україні значно вище, ніж в більш розвинутих країнах. Автор проаналізував статистику рецидивної злочинності в органічній зв'язі з виправленням і ресоціалізацією. Вказано, що в США діє більш гнучка і розвита система заохочення к засудженим, в тому числі к пожиттєвому позбавленню свободи, що не може не стимулювати покірне поведіння осіб. Визначено необхідність підвищувати якість освіти і можливостей колишніх

преступников трудоустроиться после окончания отбывания наказания. Получение образования осужденными является одним из важных факторов снижения криминогенности в обществе, предотвращения рецидива преступлений, содействие ресоциализации и адаптации осужденных в обществе после их освобождения. На примере США проанализирована резонность таких программ ресоциализации, как психологические услуги, образование, школьные и университетские программы, профессиональная подготовка, участие в религиозных группах, участие в промышленном производстве и сельскохозяйственных работах. Приведены примеры пенитенциарных образовательных программ в США и недостатки отечественной системы. Особое внимание уделено службе пробации в США и электронному мониторингу. Обращено внимание на исправление и ресоциализацию несовершеннолетних. Подчеркнута важность такого фактора социальной работы с осужденным, как поддержка семейных и личных связей. Подведен итог возможности применения положительного опыта США в Украине.

Ключевые слова: *исправление и ресоциализация осужденных, права осужденных, зарубежный опыт исправления осужденных.*

Summary. *The article examines the issue of humanitarian punishment formation and humanization in the USA and emphasizes the effectiveness of the state's existing policy in the field of correcting and re-socializing prisoners. The author explains that the offender's ultimate conduct after serving his sentence should no longer pose a threat to the rights, freedoms and interests protected by law. Sentencing, including on the correction and re-socialization of prisoners, is in the process of reforming and rethinking in Ukraine, so it's necessary to implement relevant requirements and standards recognized in the highly developed world, in order to improve the quality and efficiency of sentencing*

and re-socialization, for example, relapse is much higher in Ukraine than in other developed countries. The author analyzed statistics in recurrent crime in the organic area of correction and re-socialization. There is a more flexible and sophisticated system of incentives for sentencing, including life imprisonment, which cannot but encourage the obedient behavior of individuals (in the United States). Ukraine is in need to improve the quality of education and increase the ability of former criminals to find a job in the end of their sentence has been determined. The author says that obtaining education for prisoners is one of the important factors in reducing criminality in society, preventing the recurrence of crimes, facilitating the re-socialization and adaptation of prisoners in society after their release. For example, the US has analyzed the feasibility of such programs of re-socialization as psychological services, education, school and university programs, vocational training, participation in religious groups, participation in industrial production and agricultural work. The examples of penitentiary educational programs in the USA and the shortcomings of the domestic system are given. Particular attention is paid to the United States Probation Service and electronic monitoring. Attention is paid to the correction and re-socialization of minors. The importance of such a factor as social work with prisoners is emphasized, as support for family and personal relationships. The possibility of applying a positive US experience in Ukraine is summarized.

Key words: *corrections and re-socialization of convicts, convicts' rights, foreign experience in correcting convicts.*

Кримінальне покарання в цілому зазвичай розраховане не лише на кару, а й на те, що у кінцевому підсумку поведінка правопорушника наблизиться до певного зразка, взірця та не становитиме більше загрози для охоронюваних законом прав, свобод та інтересів. Іншими словами, особа, що відбула кримінальне покарання в ідеалі не повинна вчиняти більше нових злочинів та інших правопорушень, тобто має відбутися її

виправлення. Політика виконання покарань, в тому числі й щодо виправлення й ресоціалізації засуджених, в Україні перебуває на етапі реформування та переосмислення. Справедливим буде відзначити, що з метою підвищення якості та ефективності виправлення й ресоціалізації засуджених, необхідно впроваджувати визнані у високорозвиненому світі відповідні вимоги і стандарти, оскільки, наприклад, рецидивна злочинність в Україні значно більша, аніж в більш розвинутих країнах.

Вивченню зазначених питань присвячені праці таких вчених, як Шевченко О.Д., Завацька Л. М., Кутєпов М.Ю. та інші, але питання досвіду такої провідної країни, як США та можливості використання їх позитивних надбань в Україні досліджено недостатньо.

Метою статті є дослідження досвіду США щодо реалізації державної політики у сфері виправлення та ресоціалізації засуджених та можливості його використання в Україні.

Спроба знайти найбільш ефективні заходи впливу з сукупності покарань до злочинців призвела до створення у 1816 р. у м. Оборні (США) спеціальної тюрми. Основним її завданням стала ізоляція засуджених один від одного задля досягнення розкаяння. Ще одним із завдань виступала примусова праця злочинців. Однак Оборнська тюремна система не змогла стати поштовхом для виправлення правопорушників, адже у своїх методах впливу на злочинців використовувала елементи катування [1, с. 83]. Найбільш характерними ознаками «пенсільванської» і «оборнської» систем були суворе одиночне утримання засуджених в умовах цілковитої тиші, поєднане з постійними молитвами та читанням релігійної літератури. Основною відмінністю між ними стало те, що в умовах Оборнської системи засудженим дозволялося працювати на користь общини, але також за дотримання умов абсолютної тиші [2, с. 145]. З часом США перейшло до гуманізації покарання, що стало сприяти зменшенню рівня

злочинності та виправленню засуджених, саме тому досвід цієї країни є цікавим для України.

Проблема пошуку оптимальних шляхів для досягнення мети виправлення та ресоціалізації засуджених нерозривно пов’язана з питаннями боротьби зі злочинністю та перед усім, з її найбільш небезпечним проявом – рецидивною злочинністю. Так, відповідно за грудень-січень 2019 р. 12 тис. осіб з 60 тис. щодо яких судом прийнято рішення, мали не зняту або не погашену судимість [3]. Так, Кримінально-виконавчий кодекс України у ст. 6 основними засобами виправлення і ресоціалізації засуджених фіксує: режим, пробацію, суспільно корисну працю, соціально-виховну роботу, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання, громадський вплив [4]. Вважаємо доцільним розглянути досвід США, де рівень злочинності зменшився з геометричної прогресією за останні десять років.

Детальної уваги заслуговує аналіз застосування заходів заохочення до засуджених в США. Так, погані умови і зневага до особи засудженого навряд чи зможуть допомогти його виправленню і ресоціалізації. У США мета, яку ставлять перед ув’язненим, – це здатність ставити для себе реалістичні цілі і досягати їх. Заходи заохочення застосовуються до тих засуджених, які беруть участь у виправних програмах того чи іншого штату. Такі програми, мають різне спрямування, яке орієнтоване на працю, освіту та ін. Вони поділені на рівні (етапи), всього 5. Після кожного успішного проходження рівня програми до засудженого застосовується один із видів заходів заохочення [5, с. 24]. Так, безумовно позитивним є той факт, що існує шкала збільшення привілеїв та заохочень, що не може не стимулювати слухняній поведінці осіб.

Так, Коломієць Н.В. було запропоновано внести зміни до КВК України і в якості одного із видів заходів заохочення застосовувати скорочення строку відбування покарання до трьох днів за кожен місяць

правослухняної поведінки. Для соціальної адаптації та ефективності процесу ресоціалізації доцільно впровадити такий захід заохочення як короткострокові виїзди за межі установ виконання покарань терміном до 24 годин один раз на місяць [5, с. 25]. Таким чином, особі буде зрозуміло, що викорінення її соціально злочинної діяльності буде сприяти поверненню її до звичайного ритму життя у більш швидкий термін.

Вивчення зарубіжного досвіду за предметом дослідження дало можливість обґрунтувати доцільність використання досвіду США стосовно проходження засудженими індивідуальної виправної програми (в основі яких лежить психокорекція поведінки засудженого). Слід звернути окрему увагу й на засуджених до довічного позбавлення волі. Через наявність кримінальної культури у місцях позбавлення волі саме засуджені до найбільш суворого покарання можуть негативно впливати на інших засуджених, бо їм вже «нічого втрачати». Отже, постає питання щодо доповнення заохочень такими, які становлять значимість для засуджених до довічного позбавлення волі. Таким чином, може відбутися зменшення рецидивної злочинності через збільшення правослухняних ув'язнених.

Станом на січень-грудень 2019 р., статистика злочинів проти власності становить 257 тис. [3]. Оскільки дані злочини мають корисливий мотив, то причиною їх вчинення у більшості випадків стає саме потреба та брак коштів. Наприклад, в реєстрі судових рішень чимало справ щодо вчинення повторних крадіжок з продуктових супермаркетів. Отже, задля вирішення цієї проблеми необхідно підвищувати якість освіти та можливість злочинців працевлаштуватись після закінчення відбуття покарання. Здобуття освіти засудженими є одним із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Кутєпов М.Ю. зазначає, що особливу увагу треба звернути на підвищення освітнього рівня, освоєння трудових професій, вироблення

навичок правослухняної поведінки і спілкування з людьми, заняття суспільно корисною працею, підтримання здорового способу життя [11, с. 676]. Здобуття освіти засудженими – один із важливих факторів зниження криміногенності в суспільстві, запобігання рецидиву злочинів, сприяння ресоціалізації та адаптації засуджених у суспільстві після їх звільнення. Сучасна кримінально-виконавча наука розглядає освіту невід'ємною частиною виконання кримінальних покарань й умовою успішної реінтеграції в суспільство громадян, які скоїли злочини [12, с. 50].

Досвід зарубіжних країн свідчить, що держава відіграє велику роль у забезпеченні реалізації права на освіту засуджених до позбавлення волі, а саме дає можливість навчатись, як заочно так і стаціонарно. В Україні протягом останніх років значно збільшилась кількість приватних начальних закладів, що при правильній організації навчання може забезпечити можливість отримання засудженими освіти на платній основі шляхом здійснення відрахувань від заробітку осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. У США система освітньої пенітенціарної політики ґрунтується на децентралізації... Найсерйозніша увага приділяється питанням виправлення засуджених через продуктивно поставлений виховний процес. При цьому найпоширенішими програмами ресоціалізації у місцях позбавлення волі США є психологічні послуги, освіта, шкільні та університетські програми, професійна підготовка, участь у релігійних групах, участь у промисловому виробництві і сільськогосподарських роботах. Всім учням в центрах професійної підготовки протягом усього терміну навчання виплачується стипендія. Колишні засуджені, які давно не притягувалися до відповідальності, можуть через адміністрацію управлінь просити про безкоштовне професійне навчання [6, с. 77].

У США набули поширення освітні програми, що створені спеціально для пенітенціарних установ, що враховують терміни і зміст навчання

ув'язнених, а також цільову аудиторію. У той час, коли в Україні засуджені до позбавлення волі, наприклад, не можуть отримати вищу освіту, то в США наявна така опція.

До освітніх програм засуджених в США належать: програми спеціальної педагогічної техніки для дорослих (андрологічні техніки), коригувальні освітні програми для різних категорій ув'язнених (неповнолітніх, жінок, осіб, з відставанням у розумовому розвитку і т. п), програми вирівнювання (для засуджених з різним початковим рівнем знань), програми мотивації до навчання, програми набуття практичних навичок, програми формування навичок безперервної освіти тощо. Найпоширенішими програмами соціальної роботи зі засудженими у США є освіта за шкільними й університетськими програмами, професійна підготовка практичного спрямування (отримання робітничої професії, або навіть просто навичок робітничої професії без диплома державного зразка), участь в релігійних групах (оскільки релігійні громади, найчастіше, виступають дуже активними суб'єктами соціальної роботи зі засудженими, особливо на місцевому рівні), участь в промисловому виробництві і сільськогосподарських роботах, програми групової психотерапії, індивідуальна робота з психологом (за певним протоколом загальнодержавного рівня затвердження). Отримання освіти в обсязі середньої школи обов'язкова вимога до засуджених у США [7, с. 95]. Так, питання соціальної роботи із засудженими щодо їх навчання та психотерапія розглядається у США як збільшення можливостей особи щодо пошуку роботи після звільнення й допомагають становленню прийнятних у суспільстві навичок поведінки. Саме тому покращення якості освіти серед засуджених в Україні буде сприяти їх виправленню.

Охарактеризуємо специфіку провідної ролі суб'єктів соціальної роботи зі засудженими в США, а саме – службу пробації. Оскільки пробація для України є новим явищем, то позитивний досвід інших країн

буде сприяти її ефективності. Наприклад, у США службою пробації виконує значну роботу з профілактики рецидивної злочинності.

Так, наприклад, деякі законотворці пропонують перейняти досвід США та доповнити забезпечення дотримання нормованої поведінки засудженими розповсюдженим у США електронним моніторингом. Електронний моніторинг злочинців здійснюється в США згідно з законом «Про електронне спостереження», прийнятим у 1968 р. Моніторингом передбачене постійне носіння засудженим спеціального електронного браслета, що прикріплюється до його ноги і за сигналами якого працівники служби пробації мають можливість стежити за місцем перебування засудженого та контролювати наявність датчика на його тілі [8, с. 247].

Не менш важливим чинником успішної соціальної роботи зі засудженими є підтримка сімейних і особистих зв'язків. Так, у багатьох пенітенціарних закладах США надаються приміщення, часто у виді розташованого в межах периметра в'язниці будиночка на колесах, оточеного дерев'яним парканом з метою створення обстановки відокремленості [9, с. 13]. Вважаємо, запровадження відповідних аналогів в Україні буде сприяти зміцненню позитивних соціальних зв'язків засуджених, що є актуальним в рамках державної політики зменшення рівня злочинності та виправлення засуджених.

Слід звернути окрему увагу на неповнолітніх засуджених. Так, у США налічується близько 993 державних виправних установ для неповнолітніх правопорушників, в яких утримуються 45 тисяч засуджених. Варта для запозичення Україною практика США, за якою щорічно після закінчення навчального року у виправному закладі для неповнолітніх готуються характеристики, на підставі яких бюро умовного звільнення штату вирішує питання подальшого перебування неповнолітнього в установі, його переведення до іншої установи чи звільнення під нагляд. Особливе місце в ресоціалізації неповнолітніх правопорушників у США

займають виправно-трудова табори “US Boot Camps” («Військові черевики»). Зазначені табори побудовані за напіввійськовим зразком і є виправними установами для неповнолітніх засуджених. У них застосовується «шокове виправлення» неповнолітніх, яких направлено туди за вироком суду або в превентивних цілях на термін від 90 до 180 днів. Цікавим є режим у зазначених таборах: підлітки після сніданку займаються фізичною працею 6–8 годин, після цього – стройовою підготовкою та фізичними вправами, а після вечері – навчаються або отримують консультації та лікування від алкоголізму, токсикоманії і наркоманії [10, с. 10; 13]. Вважаємо, що така комплексна система заходів буде сприяти виправленню та ресоціалізації неповнолітніх засуджених.

Отже, у якості позитивного досвіду США, який може бути використано Україною звернуто увагу: на виправні програми; прогресивну шкалу збільшення привілеїв та заохочень, які можуть бути застосовані до засуджених, в тому числі до довічного позбавлення волі; електронний моніторинг; покращення якості освіти та психотерапії. Окремим позитивним чинником успішної соціальної роботи зі засудженими є підтримка сімейних і особистих зв'язків задля їх виправлення й ре соціалізації. За прикладом США можливо в межах в'язниці встановлення будиночка на колесах для створення обстановки відокремлення.

Література

1. Денисенко К. С. Передумови виникнення та становлення міжнародно-правових стандартів поведіння із ув'язненими: матеріали міжн. н. конф. / К.С. Денисенко, 2017. URL: <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Materiali-konferentsiyi-12-13-zhovtnya-2017-roku.pdf>
2. Комарова О. М. Історико-правовий аналіз загальних засад виникнення сучасної прогресивної системи відбування покарання: міжн. н. конф. /

- О.М. Комарова, 2017. URL: <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Materiali-konferentsiyi-12-13-zhovtnya-2017-roku.pdf>
3. Статистика з сайту ГПУ. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113898&libid=100820&c=edit&_c=fo
  4. Кримінально-виконавчий кодекс України в ред. від 16.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
  5. Коломієць Н. В. Заохочення у кримінально-виконавчому праві: теоретичні засади та практика застосування: автореф. / Н.В. Коломієць, 2018. URL: http://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/abstract_Kolomiyets_N_V.pdf
  6. Шевченко О. Д. Досвід зарубіжних країн щодо забезпечення права на освіту засуджених до позбавлення волі / О.Д. Шевченко. 2015.
  7. Завацька Л. М. Технології соціально-педагогічної роботи / Л.М. Завацька, 2015.
  8. Олефір Л. І. Пробація як інститут кримінального права / Л.І. Олефір. 2014. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/10983/1/zb_aktual-pr-krum-pr2_p062-064.pdf
  9. Інноваційні методики ресоціалізації осіб, які готуються до виходу місць позбавлення волі. 2019. URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/9ed53ee06385456413d03f471d60592d.pdf>
  10. Кутєпов М. Ю. Виправлення та ресоціалізація засуджених неповнолітніх: шляхи вдосконалення / М.Ю. Кутєпов, 2020. URL: http://lsej.org.ua/1_2020/55.pdf

11. Кутєпов М. Ю. Деякі проблеми ресоціалізації неповнолітніх засуджених в Україні / М. Ю. Кутєпов // Молодий вчений. 2018. №2. С. 674-677.
12. Кутєпов М. Ю. Роль освіти в процесі виправлення та ресоціалізації засуджених / М.Ю. Кутєпов, М.А. Кутах // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки», 2018. Вип. 2. Т. 2. С. 48-51.

References

1. Denysenko K.S. Peredumavy vynyknennja ta stanovlennja mizhnarodno-pravovykh standartiv povodzhennja iz uv'jaznenymy: materialy mizhn. n. konf. / K.S. Denysenko, 2017. URL: <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Materiali-konferentsiyi-12-13-zhovtnya-2017-roku.pdf>
2. Komarova O.M. Istoryko-pravovyj analiz zaghaljnykh zasad vynyknennja suchasnoji proghresyvnoji systemy vidbuvannja pokarannja:mizhn. n. konf./ O.M. Komarova, 2017. URL <http://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/Materiali-konferentsiyi-12-13-zhovtnya-2017-roku.pdf>
3. Statystyka z sajtu GhPU. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113898&libid=100820&c=edit&_c=fo
4. Kryminaljno-vykonavchyj kodeks Ukrajinjy v red. vid 16.01.2020 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>
5. Kolomijecj N.V. Zaokhochennja u kryminaljno-vykonavchomu pravi:teoretychni zasady ta praktyka zastosuvannja: avtoref./ N.V. Kolomijecj, 2018. URL: http://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/abstract_Kolomiyets_N_V.pdf

6. Shevchenko O.D. Dosvid zarubizhnykh krajin shhodo zabezpechennja prava na osvitu zasudzhennykh do pozbavlennja voli / O.D. Shevchenko, 2015.
7. Zvacjka L. M. Tekhnologhiji socialjno-pedagoghichnoji roboty / L.M. Zvacjka, 2015.
8. Olefir L.I., Probacija jak instytut kryminaljnogho prava / L.I. Olefir, 2014.
URL:
http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/10983/1/zb_aktyal-pr-krum-pr2_p062-064.pdf
9. Innovacijni metodyky resocializaciji osib, jaki ghotujutjsja do vykhodu miscj pozbavlennja voli / 2019. URL:
<https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/9ed53ee06385456413d03f471d60592d.pdf>
10. Kutjepov M.Ju. Vypravlennja ta resocializacija zasudzhennykh nepovnolitnikh: shljakhy vdoskonalennja / M.Ju. Kutjepov, 2020. URL:
http://lsej.org.ua/1_2020/55.pdf
11. Kutjepov M. Ju. Dejaki problemy resocializaciji nepovnolitnikh zasudzhennykh v Ukraini / M. Ju. Kutjepov // Molodyj vchenyj. 2018. #2. S. 674-677.
12. Kutjepov M.Ju. Rolj osvity v procesi vypravlennja ta resocializaciji zasudzhennykh / M.Ju. Kutjepov, M.A. Kutakh // Naukovyj visnyk Khersonsjkogho derzhavnogho universytetu. Serija «Jurydychni nauky», 2018. Vyp. 2. T. 2. S. 48-51.